

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

การขยายตัวของชุมชนและการเพิ่มประชากรทำให้เกิดผลกระทบต่างๆตามมาคือ การเพิ่มปริมาณของขยะมูลฝอย ขยะล้นเมือง จนกลายเป็นปัญหาระดับชาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและชีวิตประจำวันของมนุษย์ ในปี 2558 ปริมาณขยะมูลฝอยทั้งประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 อยู่ที่ประมาณเกือบ 27 ล้านตัน อัตราการสร้างขยะมูลฝอยต่อคนเพิ่มขึ้นจาก 1.11 เป็น 1.13 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ขณะที่ขยะมูลฝอยเพียงร้อยละ 30 ได้รับการจัดการอย่างถูกต้อง และนำกลับมาใช้ใหม่หรือรีไซเคิลอย่างจริงจัง ทำให้มีขยะตกค้างและเป็นปัญหามากถึง 30 ล้านตันต่อปี มีขยะถูกขนนำไปกำจัด 13.6 ล้านตัน ถูกกำจัดอย่างถูกต้อง 8.4 ล้านตัน อีกประมาณ 7.09 ล้านตัน ขยะที่ถูกกำจัดอย่างผิดวิธี เช่น การเทกองในบ่อดิน การเผากลางแจ้ง หรือการลักลอบทิ้งในพื้นที่รกร้าง (กรมควบคุมมลพิษ, 2558)

จากปัญหาของขยะมูลฝอย ทำให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีความตระหนักในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย โดยอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นในการจัดการขยะมูลฝอย และการปลูกฝังจิตสำนึก ในการมีส่วนร่วมแก่ชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในแต่ละชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการขยะ เพื่อให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการจัดการขยะมูลฝอย ซึ่งประชาชนในชุมชนมีอิทธิพลในการกระตุ้นจิตสำนึกต่อความรับผิดชอบร่วมกันแก้ไขปัญหาล้างสิ่งแวดล้อมเรื่องขยะมูลฝอยชุมชน โดยเริ่มจากการให้ประชาชนในชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบ เพื่อรองรับปัญหาขยะมูลฝอยที่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน แต่การจัดการขยะมูลฝอยที่ครบวงจรมีต้นทุนสูงมาก ดังนั้นประชาชนในชุมชนจึงควรมีความตระหนักในการลดปริมาณขยะมูลฝอยมากกว่าการพึ่งพาการกำจัดขยะมูลฝอยจากภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว ทำอย่างไรที่จะรณรงค์ให้ประชาชนในชุมชนเห็นการเปลี่ยนแปลงในเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอยชุมชนในปัจจุบันและอนาคต มาร่วมกันคิดหาวิธีการและแนวทางในการแก้ปัญหาโดยคำนึงถึงความจำเป็นและความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการขยะเพื่อเลือกแนวทางที่เป็นรูปธรรมที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุด ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนในชุมชนเห็นคุณค่าและเกิดจิตสำนึก ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและร่วมด้วยช่วยกันในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ให้เหลือน้อยที่สุด

การปลูกฝังจิตสำนึกให้กับประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย โดยการคัดแยกขยะตามประเภท การนำขยะสะอาดมาสร้างสิ่งประดิษฐ์ การนำขยะเปียกมาทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ลดปริมาณการใช้บรรจุภัณฑ์ การเลือกใช้วัสดุที่ย่อยสลายง่าย และการทิ้งขยะให้ถูกที่ เป็นต้น ชุมชนจึงต้องมีการ

สร้างข้อตกลงหรือสัญญาประชาคมของชุมชนทุกท้องถิ่น ทุกหมู่บ้าน ในการปฏิบัติการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการจัดการขยะมูลฝอย ให้เป็นแนวทางเดียวกัน

โครงการวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นให้ชุมชนมีจิตสำนึกและตระหนักในการจัดการขยะ การคัดแยกขยะที่ถูกวิธี เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ มีแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการขยะ การจัดการตนเองเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเชิงพื้นที่ที่สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการนำไปใช้ประโยชน์กับชุมชนได้อย่างเหมาะสมและเกิดการต่อยอดการวิจัยโดยชุมชนอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

1.2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

1.2.1 เพื่อศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอยในครัวเรือน

1.2.2 เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการขยะที่ดีที่นำไปสู่ความสำเร็จและมีคุณภาพต่อการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

1.2.3 เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดการตนเองที่ดี นำไปสู่ความสำเร็จและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น

1.3. ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย การเพิ่มศักยภาพการจัดการขยะเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการตนเองของชุมชนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตประเด็นของการวิจัย ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.3.1 พฤติกรรมการจัดการขยะในครัวเรือน

1.3.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน

1.3.3 รูปแบบการใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอยในครัวเรือน

1.3.4 รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสม

1.3.5 รูปแบบการจัดการตนเองของชุมชน

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่การวิจัยเน้นการศึกษาในพื้นที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 15 พื้นที่ ประกอบด้วย

ตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

ตำบลบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

เทศบาลตำบลสามแวง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

เทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ตำบลแจนแลน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ตำบลบัวตูม อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

ตำบลหนองพันทา อำเภอโศกพิสัย จังหวัดบึงกาฬ
 ตำบลเมืองพล อำเภอมืองพล จังหวัดขอนแก่น
 ตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
 ตำบลเมืองบัว อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดบุรีรัมย์
 เทศบาลตำบลหัวช้าง อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
 ตำบลป่าสังข์ อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
 ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
 ตำบลหนองทุ่ม อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
 ตำบลอุทุมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย

1.3.3 ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยนี้ดำเนินการระหว่างเดือน มกราคม 2560 ถึงเดือนธันวาคม 2560

1.4 กลยุทธ์การวิจัย

กลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินโครงการ แบ่งเป็น 5 ระยะ คือ

- ระยะที่ 1 การเตรียมนักวิจัย เตรียมพื้นที่เป้าหมาย วางแผนการดำเนินงาน
- ระยะที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลบริบทพื้นที่และสังเคราะห์ข้อมูล
- ระยะที่ 3 ติดตามผลและสังเคราะห์ผล
- ระยะที่ 4 ถอดบทเรียน และสรุปบทเรียน
- ระยะที่ 5 วัดผล ประเมินผล และสรุปผล

1.5 นิยามศัพท์

การเพิ่มศักยภาพการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน หมายถึง การถ่ายทอดหรือขยายผลวิธีการที่เหมาะสม เกี่ยวกับ การดำเนินการ การคัดแยก การจัดเก็บ การรวบรวม การขนย้าย การกำจัดและการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ โดยชุมชนมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน เพื่อลดปริมาณขยะสะสมหรือหมักหมมในบริเวณครัวเรือนหรือในชุมชน

รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย หมายถึง วิธีการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางจากแหล่งกำเนิดไปจนถึง การกำจัดและการนำมาใช้ประโยชน์เพื่อลดปริมาณขยะ มีคัดแยกประเภทขยะ การจัดเก็บ การขนย้าย การกำจัด การใช้ซ้ำ การนำกลับมาใช้ใหม่ การทำปุ๋ย ตลอดจนการมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน

การใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอย หมายถึง การนำขยะมูลฝอยในครัวเรือนหรือในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เช่น การนำขยะอินทรีย์มาทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยอัดเม็ด นำมาเลี้ยงไส้เดือน ผลิตน้ำหมักมูลไส้เดือน การนำขยะพลาสติกมาแปรรูปเป็นของใช้ การนำกลับมาใช้ซ้ำ การนำเศษผ้ามาแปรรูปเป็นของใช้ในบ้าน เป็นต้น

พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย หมายถึง การกระทำหรือปฏิบัติของประชาชนในชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง15ตำบลได้แสดงออกเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยภายใต้ความรู้ความเข้าใจในรูปแบบที่เหมาะสมและถูกต้องตามกติกาที่ชุมชนตกลงร่วมกันและถือเป็นแนวปฏิบัติจริง

การมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย หมายถึง ความคิด ความรู้สึกที่เห็นความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการลดปริมาณขยะ รู้จักคัดแยกขยะตามประเภทก่อนทิ้งลงถังขยะ การมองเห็นประโยชน์ในการนำขยะมาใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ เลือกใช้วิธีการกำจัดขยะที่ถูกต้องตลอดจนลดการใช้ผลิตภัณฑ์ที่สร้างขยะและมลพิษ

การจัดการตนเอง หมายถึง ข้อตกลง กฎ กติกา ที่ชุมชนสร้างขึ้นร่วมกันใช้ในการปฏิบัติร่วมกันในลักษณะส่วนรวมของชุมชน เพื่อสร้างความสามัคคี ความร่วมมือ ในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้

ชุมชน หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีบ้านเลขที่และจำนวนครัวเรือนตามทะเบียนราษฎรในเขตพื้นที่ตำบลทั้ง15ตำบล

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้รูปแบบการใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอยในครัวเรือน

1.6.2 ได้รูปแบบการบริหารจัดการขยะที่ดีที่นำไปสู่ความสำเร็จและมีคุณภาพต่อการจัดการตนเอง และชุมชนท้องถิ่น

1.6.3 ได้รูปแบบการจัดการตนเองที่ดี นำไปสู่ความสำเร็จและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น